

Státní okresní archiv Klatovy

Cech barvířů Klatovy

(1751) 1752–1836

Inventář

EL NAD č.: 1454

AP č.: 600

Eva Havlovičová

Klatovy 2016

OBSAH

Úvod:

I. Vývoj původce archiválií	3
II. Vývoj a dějiny archivního fondu	4
III. Archivní charakteristika archivního fondu	4
IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu	5
V. Záznam o uspořádání archivního fondu a sestavení archivní pomůcky	5
Seznam použitých pramenů a literatury	6

Přílohy:

Seznam použitých zkratk	7
-------------------------	---

Inventární seznam	8
--------------------------	----------

I. Vývoj původce archiválií

Se zakládáním měst ve 13. století úzce souvisel rozvoj řemesel. Zpočátku to byla základní řemesla (např. řezníci, mlynáři, pekaři, sladovníci, ševci, krejčí, hrnčíři, kováři atd.). Postupem času docházelo k různým specializacím a vzniku řady nových řemeslných oborů.

Řemeslníci zakládali bratrstva, která měla náboženský, charitativní i reprezentativní účel. Členové se společně účastnili mší, slavností, pohřbů. Starali se o přestárlé, zchudlé nebo nemocné mistry, podporovali vdovy a sirotky svých bývalých členů. Postupně se bratrstva více soustředila na hospodářské zájmy jednotlivých řemesel. Od 14. století začaly vznikat cechy, jejichž vrchol nastal v 15. a 16. století.

Cech představoval společenstvo řemeslníků stejného či příbuzného oboru, které hájilo práva a zájmy svých členů. Jejich heslem bylo „Amor et paritas“ (Láska a rovnost). Cechy byly podřízeny městské správě, ale současně se řídily svými vlastními právními pravidly, tzv. cechovními artikulemi či statuty. V čele cechu stál cechmistr spolu se staršími spolumistry, kteří byli voleni na cechovních shromážděních. Cechovní majetek se ukládal do cechovní pokladnice (zvané klenot či matka), která byla ozdobena cechovním znakem. Pokladnice zároveň sloužila pro ukládání cechovních artikulí a privilegií, pečeti, cechovního archivu, písemností mistrů i tovaryšů. Příjmy cechu pocházely z různých poplatků (např. za cechovní schůze, za materiál na zhotovení mistrovského kusu, za zápis do register) a z vybraných pokut. Cechy jako organizace dohlížely na kvalitu i kvantitu výrobků, nákup surovin pro výrobu, přísně kontrolovaly dodržení pracovních postupů a určovaly cenu zboží, výši mzdy pro tovaryše, jejich pracovní dobu i nárok na volno. Zajišťovaly výchovu a vzdělání učedníků i tovaryšů, určovaly jejich počet, zakazovaly překupnictví, nekalou soutěž a měly pod kontrolou přijímání nových mistrů.

Obranou cechu před konkurencí byla výsada mílového práva (na míli od města - cca 9 km) nesměl žádný řemeslník vyrábět ani prodávat své výrobky) a cechovní přímus (řemeslo mohlo být vykonáváno, až na pár výjimek, jen v rámci cechu).

Od 17. století dochází k postupnému úpadku celé cechovní soustavy. Ve století 18. začala do cechovního zřízení zasahovat státní moc. Od roku 1708 měla být všechna cechovní statuta potvrzována panovníkem, to se ale příliš nedodržovalo. Důležitým krokem ze strany státu byl Generální cechovní patent pro české země, vydán Karlem VI. 16. listopadu 1731, který nařizoval předložení všech cechovních statut panovníkovi, obecně upravil pracovní podmínky tovaryšů, vymezil postavení mistrů vůči tovaryšům a učedníkům, omezil dosavadní pravomoc a privilegia cechů. Současně byl zřízen úřad cechovního inspektora, který na činnost cechů dohlížel a účastnil se jejich zasedání. Nakonec 5. ledna 1739 byly vydány Generální cechovní artikule, které všechny cechovní předpisy sjednotily. Díky tomu došlo ze strany státu k účinné kontrole a ovlivňování řemeslné výroby.

V 60. a 80. letech 18. století v důsledku rozvoje a zavádění manufakturní výroby došlo k rušení některých cechů. V roce 1765 byl vydán dekret, který opravňoval tovaryše vykonávat řemeslo i bez cechovní příslušnosti, a v roce 1776 došlo k vyhlášení „svobody obchodu a výroby“.

Poslední tečku za cechovní soustavou učinil císař František Josef I. svým císařským patentem č. 227 ř. z., kterým 20. prosince 1859 vydal živnostenský řád s účinností od 1. května 1860. Tento patent sjednotil a uzákonil provozování řemesel i obchodu a všechny dosud platné předpisy byly prohlášeny za zrušené. Tímto řádem byly cechy zrušeny a namísto nich nastoupila živnostenská společenstva, která navázala na činnost cechů i na jejich tradice.

Okolnosti založení cechu barvířů v Klatovech nelze z archivního materiálu nijak rekonstruovat. První zmínky o provozování barvířského řemesla v Klatovech lze vysledovat v městských knihách, např. roku 1602 Šebestyán Bastl barvíř koupil dům č. 141/2. Je zřejmé,

že k organizovanosti cechu došlo až koncem 18. století. Z cechovní knihy, kde jsou také jména mistrů, vyplývá, že členy cechu byli mistři i ze vzdálenějších lokalit. Např.: z Nepomuku, Rožmitálu pod Třemšínem, Březnice, Domažlic atd.

Pracovní náplní barvířů bylo barvení rozličných textilních materiálů, zejména pak sukna, plátna, kůže apod. Barvení probíhalo v kádích nebo v kupách (do země zapuštěných nádobách) s horkým roztokem barvy. Při barvení bylo spotřebováno velké množství vody, proto se barvířny spolu se sušicími rámy nacházely poblíž řek nebo umělých náhonů. Pro dosažení požadovaného odstínu se až do poloviny 18. století používala přírodní barviva rostlinného či živočišného původu, někdy doplněna o různé minerály. Později to byla barviva syntetická. Barvíři se podle druhu barveného materiálu dělili na barvíře kůže, plátna a sukna, kteří se také rozlišovali na černobarvíře (používali tmavé odstíny, černou, hnědou či modrou barvu) a světlo či krásnobarvíře (používali červené, žluté či zelené odstíny). Aby barvy dobře chytaly, bylo materiál potřeba vyprat, vymáchat a zbavit mastnoty. Pro stálost barvy i po vyprání se používala moč jako mořidlo. To byl důvod, proč se barvířské dílny nacházely daleko od obytných domů na okrajích měst.

II. Vývoj a dějiny archivního fondu

K předání cechovních archiválií města Klatov z Archivu města Plzně do Okresního archivu v Klatovech došlo 3. července 1972 pod č. př. 152/1972. Předávací protokol se dochoval, ale bohužel v něm nejsou předávané archiválie rozepsány. K dalšímu předání došlo 18. července 1972 pod č. př. 164/1972, kdy byly do Okresního archivu v Klatovech předány Státním archivem v Plzni dvě listiny z let 1583 a 1683. Cechovní materiály byly původně součástí městského archivu Klatovy, jež byl organizován jako samostatné oddělení Vlastivědného muzea Dr. Hostaše. Po jejich předání do okresního archivu byly archiválie až do roku 2013 evidovány jako jeden AF Čechy Klatovy, EL NAD 1454.

Žádné další záznamy zachycující pohyb, ztrátu či případnou skartaci daného archivního fondu se ve Státním okresním archivu Klatovy nenacházejí.

III. Archivní charakteristika archivního fondu

Dochované archiválie zachycují časové období (1751) 1752–1836. Nejstarší archiválií jsou cechovní artikule (1751–1752) a nejmladší záznamy nalezneme v cechovní knize (1836).

Archiválie jsou psány v němčině, jedná se o 1 listinu do roku 1850 a 1 úřední knihu. Čitelnost je dobrá, po fyzické stránce jsou archiválie poškozeny prachem. Úplnost fondu je torzovitá. Při inventarizaci nebyla provedena vnitřní skartace. Rozsah archivního fondu po zpracování činí 0,06 bm. Tvoří jej 2 inventárních čísla.

Cechovní archiválie v letech 1946–1957, ještě jako součást městského archivu, byly zběžně uspořádány ředitelem klatovského gymnázia Václavem Petersem, který měl nad městským archivem dohled. K dalšímu uspořádání pak došlo po předání do okresního archivu archivářkou Věrou Holou v roce 1972, kdy byl cechovní materiál oddělen od písemností živnostenských spolků.

Původní AF Čechy Klatovy, EL NAD 1454, kde byly zařazeny všechny klatovské cechy, byl přejmenován na AF Cech barvířů Klatovy a vnitřními změnami ze dne 22. dubna 2013 čj. SOAP/040-0300-0317/2013 z něho bylo dále vyčleněno 18 samostatných archivních fondů.

IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu

Cechovní artikule obsahují celkem 31 bodů, v nichž jsou přesně stanoveny zásady a povinnosti pro všechny členy cechu.

Cechovní kniha je rozdělena na dvě části. První zachycující roky 1776–1835 obsahuje roční výkazy příjmů (za vyučenou a složení mistrovských zkoušek) a výdajů (platba inspektorovi, za poštu, vypracování účetní zprávy a běžné provozní výdaje). Lze zde také zjistit jména a počet členů cechu. Druhou částí jsou zápisy protokolů z cechovních schůzí z let 1778–1836.

V. Záznam o uspořádání archivního fondu a sestavení archivní pomůcky

Inventarizaci archivního fondu spolu s vypracováním inventáře provedla v roce 2016 ve Státním okresním archivu Klatovy archivářka Eva Havlovičová

Klatovy 7. 4. 2016

.....
Eva Havlovičová

Seznam použité literatury

HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, JANÁK, Jan, DOBEŠ, Jan. *Dějiny správy v českých zemích od počátku státu po současnost*. Praha : Lidové noviny, 2005. ISBN 80-7106-709-1.

SÝKOROVÁ, Lenka a kolektiv autorů. *Klatovy*. Praha : Lidové noviny, 2010. ISBN 978-80-7422-018-0.

VANČURA, Jindřich. *Dějiny někdejšího královského města Klatov, 2. část 1. dílu*. Klatovy : 1928–1929.

WINTER, Zikmund. *Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v XIV. a v XV. století*. Praha : Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1906.

WINTER, Zikmund. *Řemeslnictvo a živnosti XVI. věku v Čechách (1526–1620)*. Praha : Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1909.

VOLF, Miloslav. *Popis městských archivů v Čechách*. Praha : Zemský národní výbor, 1947.

Věstník městského musea v Klatovech 1882–1908. Klatovy : Správa musejní 1909.

Seznam použitých zkratk

AF	archivní fond
AP	archivní pomůcka
čj.	číslo jednací
č. př.	číslo přírůstkové
EL NAD	evidenční list Národního archivního dědictví
ev. jedn.	evidenční jednotka
inv. č.	inventární číslo
lio	listina do roku 1850
mj.	mimo jiné
ř. z.	říšský zákoník
sign.	signatura
SOAP	Státní oblastní archiv v Plzni
SOKA	státní okresní archiv
ukn	úřední kniha

INVENTÁRNÍ SEZNAM

Inv. č.	Obsah	Časový rozsah	Evid. jedm. č.
I. Listiny			
1	1752, duben 13., Praha Ověřený opis artikulí Marie Terezie z 30. ledna 1751 pro krásnobarvíře, černobarvíře a mandlíře v Království českém.		lio1
	Kompletní znění artikulí z 30. ledna 1751.		
	Originál – formát knihy, vazba kožená svázána žlutými hedvábnými stuhami, 24,3 x 32 cm, německy, přivěšená městská pečeť na žluté kroucené šňůrce v dřevěném pouzdře bez víčka		
II. Úřední knihy			
2	Cechovní kniha (příjmy, výdaje, seznamy členů, protokoly ze schůzí)	1776–1836	ukn1
	Německy, 24,2 x 35,9 cm, vazba lepenková s koženým hřbetem a rohy, svázána šňůrkami, poškozená prachem		

Název archivní pomůcky:	Cech barvířů Klatovy
Značka archivního fondu:	CB Klatovy
Časové rozmezí:	(1751) 1752–1836
Počet evidenčních jednotek:	2 (1 listina do roku 1850, 1 úřední kniha)
Počet inventárních jednotek:	2
Rozsah v bm:	0,06
Stav ke dni:	7. 4. 2016
Zpracovatel archivního fondu:	Eva Havlovičová
Zpracovatel archivní pomůcky:	Eva Havlovičová
Počet stran:	10
Počet exemplářů:	4
Schválil:	Mgr. Pavel Havlovič

dne 7. 4. 2016- čj. SOAP/040-0442/2016